

"אבל כמה פעמים תשחק עם זה?" - האם ילדים יודעים להעריך את החפצים שלהם? /

ליהי רוזמן פפיר

המושגים "ילדים" ו"ילדות" מעוררים דימוי של ילד המחזיק חפץ כלשהו – לרוב צעצוע: חפץ מעבר, בובה אהובה, כדור או מכונית. דימוי זה אינו רחוק מהמציאות שבה ילדים צעירים לעתים מסתובבים עם חפץ אהוב שכזה, אם ביד או בתיק. נושא הצעצועים בחייהם של ילדים זוכה לעיסוק מחקרי במגוון שאלות כשביניהן מיסחור הילדות, שאלה שכיכה בסוף המאה ה-20 ותחילת המאה ה-21 (Pugh, 2004; Linn, 2004; Schor, 2004; 2009, 2011). מול חשש זה, מחקרים מראים שילדים מנהלים יחסים מורכבים ומעניינים עם הצעצועים שלהם (Latour, 1993 in Clarke, 2001, p.147) כשהצעצועים מאפשרים לילדים מגוון של צורות עשייה (Brembeck, 2008). באמצעות הצעצועים, הילדים בונים קשרים חברתיים (Clarke, 2001; Gougoulis, 2009, 2003; Pugh, 2009), הם מגלמים נורמות חברתיות דרך הפגנת ידע על מה שיש בחנות (או בקטלוג הצעצועים), במימוש אוספים "אופנתיים" ובבקשות הספציפיות שלהם (Clarke, 2001; כתריאל, 1999), הם מתמקמים חברתית דרך שילוב או הדרה של חברים וגם הם מסמנים את ה"אני" דרך בחירת צעצועים בעלי מסרים מגדריים וגילאיים (Gougoulis, 2003). אמנם באמצעות הצעצועים, הילדים מחקים את עולמם של המבוגרים, ונשענים על דמויות ממותגות, אך ניתן למצוא במשחק שלהם גם שכפול תרבותי (social reproduction) וניכוס תרבותי (Gougoulis, 2003) דרך שימוש בצעצועים באופן שהוא ייחודי להם (Ruckentein, 2010) לעתים מעבר לתסריט שהמשחק מכתוב.

למרות שכיחותם, צעצועים אינם ה"כלים" היחידים בחייהם של ילדים. ישנם חפצים נוספים שאיתם הילדים נמצאים באינטראקציה שוטפת: בגדים, פריטים מן הטבע, תכשיטים ואביזרי אופנה, כלי בית ועוד. עולה השאלה, אילו יחסים מנהלים הילדים עם מגוון החפצים שבחייהם? האם יחסם לאלה דומה לזה של הצעצועים? ומה לגבי הכמות של החפצים בחייהם? המציאות היא שחדריהם של ילדים מערביים לעתים רבויים בחפצים, שנכנסים, יוצאים ונעים במרחב של החדר והבית כולו (Dion, Sabri, & Guillard, 2014). במסגרת מחקר שערכתי על מתנות לילדים, עולה שזה לא מספיק להתמקד רק ביחסם של ילדים לחפץ כזה או אחר, אלא שיש גם לבחון את יחסם למכלול, להצטברות לסילוק ולתנועה של החפצים לתוך הבית, בתוכו ולעתים מחוצה לו, בייחוד בבתים בהם התנועה תדירה וגבוהה.

איך נכון להתייחס לחפצים של ילדים

סוגיית הבעלות של ילדים על חפצים מורכבת משום שהם אינם הבעלים היחידים. למעשה גם הורי הילדים נהנים מבעלות ואחריות על חפצי הילדים. בעלות כפולה זו מעניינת משום שמרבית החפצים

הנמצאים בבעלותם של הילדים בעשור הראשון לחייהם, הם חפצים שעברו ידיים, ניתנו, נקנו והועברו לידי הילד על ידי מבוגר. מרבית הדברים הנמצאים באוספים של ילדים הם תוצר של בקשה ו/או שיקול של ההורה לתת – אם כדי לשמח, לאבזר, לחנך, לטפח או לאשר שיוך חברתי. לכן בפועל, במרבית החפצים הללו, מהולה תפיסה או ציפייה הורית (או של מבוגר קרוב אחר) לתסריט "ראוי" – או במילים אחרות, ציפייה לאיך הילד ישתמש בזה. אמנם, ישנם חפצים שהילדים מוצאים ומאמצים, מחליפים עם חברים ואפילו קונים לעצמם מכספם, אך גם במקרים כאלה, בעלות הילד על החפץ, דורשת את רשות ההורה לשמור ולהכניס הביתה. מה שמוביל לממד נוסף שדורש תשומת לב: הנוכחות הפיזית של החפץ – כשכל חפץ, קטן או גדול דורש מקום אחסון. סוגיית האחסון הפכה לבעיה ממשית, מערבית, כפי שניכר בפרויקט האנתרופולוגי הגרנדיוזי של Ochs & Kremer-Sadlik (2013), שחיפש לעקוב באופן מקיף ומשמעותי, במשך שלוש שנים, אחר 32 משפחות בלוס אנג'לס, ארה"ב. בספרם, בחרו העורכות להקדיש פרק שלם לנושא החפצים, בו הן מציגות עומס בלתי נתפס של חפצים בכל חלק וחלק של הבית. סוגיית העומס עולה גם כאן סביב חפציהם של ילדים כנושא שפוגע בהורים רבים, שאינם מצליחים לאזן בין כמות חפצי הילדים שנכנסת הביתה ובין שאיפותיהם לסדר ויותר מכך למימוש של עיצוב וייצוגיות בחדר הילדים ובבית.

שאלה של ערך

בבחינת יחסם של ילדים לחפציהם, עולה שאלה מרתקת על ערך: האם ילדים מעריכים את מה שהם מקבלים? את מה שיש להם? האם הם שבעים? שאלת הערך בוערת מכיוון שאנו מגדלים את ילדינו בתרבות של שפע, כשהם עצמם מגלמים תפקיד פעיל שמשפיע על מה שהם מקבלים – כבר מגילאי הגן. מספר הבקשות שלהם לקנות דברים נוטה להיות גבוה וכמות החפצים שבחייהם גדול, כפי שניתן לראות רק מדוגמת הצעצועים כאשר כיום לילד יש בממוצע כ-300 צעצועים לאורך הילדות שלו (בנקיר, 2011). למעשה שאלת הערך עלתה שוב ושוב במסגרת מחקר שערכתי על מתנות לילדים בשכונות שבצפון תל אביב. במחקר ביקשתי לבחון מניעים לנתינה, אינטראקציות סביבה ומסרים שהורים מעבירים לילדים סביב הנתינה של אותם חפצים. לשם כך, נכנסתי לבתים, ודיברתי עם ילדים ומבוגרים על מה וכמה ילדים מקבלים, על שימוש והיעדר שימוש, על כוונות לתת ופרשנות המקבל. בנוסף, ישבתי עם ילדים בחדרם, ביקשתי שיציגו לי מתנות אהובות ושיחקתי איתם בדבריהם. העיסוק במתנה הניב מידע רב על יחסי הילדים לחפציהם, לדוגמה: 1. הילדים לא תמיד זכרו ממי המתנה ולעתים הראו לי חפצים שלא היו מתנה כלל, 2. דרך הצגת הדברים, ושימוש ומשחק באלה, נחשפתי לאופן שבו הילדים (גילאים 4-9) מתנהלים עם חפציהם: דורכים, קופצים

וכדומה. מתוך הדברים שעלו במחקר זה, ברצוני להתייחס לשאלת הערך. לשם כך, אציג שני ממדים: את הצורה שבה חפצים נכנסים לחייהם של ילדים ואת יחסם לאלה.

על כניסה של חפצים לחייהם של ילדים

בבתים רבים, הכניסה של חפצים לחייהם של ילדים נוטה להתרחש בתדירות גבוהה, דרך מגוון ערוצים, כשכל ערוץ עשוי להוליד חפצים באיכות, סוג שימוש וחומר שונים:

1. מבוגרים מעבירים לילדים: דברים שקנו – לפי צורך, רצון או לפי טקס, דברים ישנים שלהם או של בני ביתם, ודברים שליקטו משוק קה-תן, מכרים, ספסל שכונתי וכו'. אמה של סרינה (בת 8) לדוגמה, עוסקת בסידור בתים. במהלך העבודה היא נחשפת למספר רב של דברים "טובים" שאנשים זורקים, ולעתים, מתוך אלה, היא מביאה לבתה בובות ברבי ומשחקים אחרים.

2. גורמים שיווקיים, חינוכיים וטקסיים נותנים לילדים: ילדים לא אחת חוזרים מאטרקציות שיווקיות ומסיבות יום הולדת עם חפצים – צעצועי פלסטיק קטנים – כמו קסמים במסיבת יום הולדת, פלאיירים ומגנטים שיווקיים, יצירות שיצרו ופריטים שמתכתבים עם מסר חינוכי כדוגמת "חוג הפיות" שנועד לחזק בנות בתחומי המדעים. חוג זה, שולח את הבנות הביתה בכל שבוע עם פריט בעל אופי מדעי ומשחקי אחר – כמו זכוכית מגדלת, קלידוסקופ ועוד.

3. ילדים מעבירים לילדים: ילדים מחליפים ביניהם חפצים אך הם גם נותנים לחברים "במ-תנה" יצירות שיצרו, מדבקות, צעצועים ובובות שברשותם. במקרים בהם מדובר בפריט יקר, או כזה שהתקבל כמתנה, החלוקה מולידה שיחה של ההורים סביב מה מותר ומה אסור לתת. בנוסף ילדים מחלקים חפצים שהם כבר לא רוצים – לבני דודים, אחים קטנים או "לספסל ברחוב" (נינה, בת 5). ישנם ילדים שמוכרים את חפציהם.

4. ילדים מוצאים, מייצרים, קונים ומבקשים דברים. ילדים לעתים מוצאים על הרצפה ומלקטים חפצים כמו: צעצועים עזובים, אבנים, מקלות, נוצות, חרוזים. הם מייצרים יצירות בבית ובחוץ. במקרים בהם יש להם כסף הם קונים דברים משלהם ובמצבים של נתינה ידועה מראש (כמו יום הולדת או חג) הם מנחים אחרים לגבי מה שהם רוצים להשיג.

בהיבט כמותי, מעניין יהיה לספור את סך הפריטים הנמצאים בבעלותו של ילד ממוצע. ויותר מכך, מעניין ללמוד, האם קיימת שונות גבוהה בין איך שהילד תופס חפץ כזה או אחר? יתכן שעבורו, בתוך אותו בליל או אוסף של חפצים, אין הבדל גדול באופן שהוא תופס אבן שאסף לעומת משחק יוקרתי שקיבל. למעשה הילד

יכול לפתח קשר עמוק יותר עם אותה אבן שמצא בטיול או עם צעצוע פלסטיק "זול" שקיבל מחבר, מאשר עם פריט יקר ונחשב שהוריו קנו לו. עבור הילדים, שלא מודדים את ה"עבודה" ההורית הכרוכה בנתינה, ערך מקבל ביטוי אחר מזה של המבוגר האחראי. הילדים אינם מייחסים חשיבות למחיר ששולם, למאמץ להשיג את החפץ או אפילו למחשבה למה דווקא חפץ זה. מחקר שבחן העדפות צעצועים של ילדים (6-8) מצא שהילדים מתחברים לחפץ בהתאם לתכונות שנמצאות בצעצוע, ובהתאם לתכונות שהילד עצמו מייחס לצעצוע או יוצק לתוכו, כך החיבור מתבצע דרך הממד החומרי, הפונקציונאלי, אך גם דרך הממד החברתי והאישי של הפריט (Mertala, Karikoski, Tähtinen & Sarenius, 2016). עבור ילד, כמו מבוגר, יש ממדים נוספים לקחת בחשבון: המאמץ הכרוך בהשגת הפריט או בשימורו, ברגשות שהחפץ מעורר, הביטוי העצמי שזה מאפשר, וגם דרך הקישורים שהילד יכול לייצר דרך החפץ – סימבולים והיסטוריים (Dittmar 1992 in: Marshall & Aitken, 2006, p. 268). על פי פרמטרים אלה, עשוי הילד להגדיר את החפץ כבעל או חסר ערך, היכן שההורה שלו עשוי לשים דגש כאמור על: עלות, זמן השקעה, קרבת הנותן והבטחה שיווקית (לדוגמה חפץ בעל ערך חינוכי). במהלך המחקר שלי על מתנות, ביקשתי מתובל (בת 9) שתציג בפני שלוש מתנות אהובות, היא ביקשה להציג יותר ומנתה בחדרה שמונים ושמונה מה"דברים שהיא הכי אוהבת". בין החפצים היא הצביעה על דברים שהיא מצאה, צמיד שביקשה מבת דודתה לתת לה, ופריט מחוג הפיות בו היא משתתפת. כמו תובל, גם ילדים אחרים הראו לי ערבוביה של חפצים – שקיבלו במתנה ולא במתנה. אחד הדברים שבלטו בהיבט זה הוא שחלק מהילדים הציגו דברים שהם קנו לעצמם. ההגדרה "אני קניתי" מתארת מצב שבו הילד שילם או בחר את החפץ בעצמו, אך עבור הילד, אותה פעולה או תפיסה, יוצקת לחפץ מידה רבה של ערך.

בכניסה של חפצים לחייהם של ילדים יש גם היבט טמפורלי שעשוי להשפיע על תפיסת הערך שהילד חש כלפי דבריו. ילד יכול לקבל באותו השבוע מתנה עבור חג, טקס או הישג, וגם משהו משוק קח-תן או פריט שנמצא על ספסל. האם ניתן לצפות מאותו הילד שיבין אחרת את הערך השונה בין חפץ חינוכי וחפץ קנוי? חדש או משומש? במצב שכזה, ניתן להבין איך יחסם של ילדים לדברים שלהם עשוי להיות שונה מיחסם של ההורים, שהשקיעו מזמנם או מכספם בפריט אחד שלא זוכה ליחס של הילד, לעומת בובה שהילד אוהב למרות שאותה קיבל ביד-שנייה מחבר. למעשה אם נבחן את תפיסת ההורים לגבי מה ראוי להעריך, לרוב הדבר היקר, הקנוי או החינוכי, הם אלה ששווים ביותר. אך בפועל, לכל חפץ שמגיע לידי הילד יש עמו כימיה שונה, ושם טמון הערך. הבעיה האמיתית היא שלא תמיד ניתן לצפות את קיומה של אותה כימיה. עבור הורים שכמהים לחנך לערך, ייתכן והגיע הזמן להכיר במלוא האוסף של הילדים, על כל מקורותיו, ומול זה לבחון מחדש את רלוונטיות המושג "להעריך".

II. איך ילדים מתייחסים לדבריהם – על תחושת חיבור והיעדר חיבור לחפצים

האופן שבו ילדים משתמשים בדבריהם מגוון ומעיד על מידת החיבור (כאמור, מה שהורים נוטים לכנות כ"ערך") או היעדר חיבור לדבריהם. ההיבט הטמפורלי נושא משמעות משום שאותו פריט לאורך זמן עשוי לזכות ולאבד חיבור שכזה בהתאם למידת הידע שיש לילד אודותיו, מידת החיבור למתרחש בחייו ולאופן שהוא תופס את עצמו. לדוגמה, אורן בן 8 קיבל שחמט ולא ידע איך לשחק בו, לאחר שניסה מגוון צורות, הוא החל לחשוב אם יוכל לתרום אותו או לזרוק אותו. כשגילה שהשח הוא מרכיב מרכזי במשחק של בני כיתתו ולמד לשחק, כמובן ששינה את יחסו לזה.

לרוב כשילד מתחבר לחפץ, הוא נוטה: לחבק אותו, לשמור אותו במיטה או על מדף קרוב, לקחת את הפריט עמו לחברים, לגן או לבית הספר, לדבר על זה ולהשקיע בזה מחשבה רבה – לעתים פריט זה עומד על רצפת החדר, על מדף או על שולחן מחכה לשובו של הילד, שימשיך לשחק בו. הילד דואג לשמור על הצורה של זה – לפעמים בתוך העטיפה המקורית. הילד גם עשוי ללמוד את הפריט, על אחרים כמוהו, למי מחבריו יש משהו דומה, היכן משיגים ומה עלותו. הילד עשוי לנהל משא ומתן עשיר ומתוחכם סביב השגת אותו הפריט, להחליף עם חבריו, או לחסוך לכך כסף. אם אותו פריט נעדר ממבטו לתקופה, ברגע שהילד נחשף אליו שוב הוא מיד מרים אותו, מקרב אותו לגופו, משתמש או ממקם אותו במקום קרוב.

כשילד אינו מתחבר לחפץ הוא בעיקר אדיש לו, דוחה אותו, דוחף אותו, מעלים או מכריז על סיום תפקידו והעברתו הלאה. במצבים כאלה, סביב השאלה "האם לשמור את זה או להעביר הלאה" הילד עשוי להגיב באדישות שאפשר לתת או לזרוק את זה. לעתים הורים מופתעים כשילד מוכן לוותר ולהפרד מאוסף אהוב של פריטים או כשילד אינו מוכן להתקרב למתנה שקיבל. אך כאן, סוגיית הערך אינה תמיד עומדת במוקד העניין, כמו האופן שבו הילד מנהל משא ומתן סימבולי עם סביבתו ומצהיר על מה ומי שהוא. המשמעות של הימנעות או סילוק החפץ טמונה לעתים באופן שבו הילד תופס את עצמו – אם הפריט אינו מותאם גילאית / מגדרית / כל סוג אחר של תפיסה שבה הילד מחשיב את עצמו – הילד ידחה אותו. כתריאל (1999) מראה כיצד ילדים בונים אוספים "אופנתיים" של קלפים, וכאשר ילד מתחיל לאבד עניין באוסף – לחשוב אותו לתינוקי, האוסף עובר לאח או חבר קרוב. במקרה קיצוני אחד, כתריאל מציגה מחווה דרמטית ופומבית של 'השתחררות': "שילד שמאס באוסף קלפים, טיפס על סלע, שהזדקר בקצה מגרש המשחקים, והתחיל להעיף לכל עבר את כרטיסי 'חבורת הזבל' שהחזיק בידו" (עמ' 23). לעיניו של מבוגר, מקרה זה עשוי להוות שיא של חוסר הערכה ולעורר סלידה. עבור הילד, מדובר בחוויה הצהרתית שונה בתכלית, ורחוקה מההיבטים המניעים עבור המבוגרים את תפיסת הערך.

למה ילדים לא תמיד משתמשים בדברים שלהם?

ישנם ילדים רבים שאוהבים את חפציהם מאוד. באהבה נמצא אותו ערך שההורים מייחלים לו, וזה בא לידי ביטוי במגוון צורות. הצורה המקובלת ביותר היא בשימוש, במתן מקום נגיש ומרכזי בחדר כאמור, במודעות למיקום החפץ ובחזרה למשחק בו שוב ושוב. יש ילדים שנושאים אתם את הדברים לכל מקום, גם לגן ולבית הספר. כשזה המצב הורים מרוצים ומטפחים את העיסוק, בעיקר דרך מתן של עוד ועוד מאותו פריט וטיפוח העשייה או האוסף – אם באופן ישיר או בעקיפין דרך גיוס בני משפחה, ובני הכיתה לתת כשעולה הזדמנות. אך עשייה זו גוררת מלכוד, כשילד יש ריבוי של אותו הפריט – אם מדובר בערכות לגן, אוסף של בובות "חמודי" או רובוטים של מטוסי על. המציאות היא שאותם פריטים תופסים מקום רב, לעתים הם מוצגים על המיטה או על המדף מה שמוביל להצטברות של אבק, או שהם נדחסים בקופסת אחסון מה שמקשה על הנגישות לזה. כשהילד מגיע ונובר בחפציו, העיסוק גורר איתו בלגן ופה מתחיל משא ומתן סביב איסוף, סידור, מיון ולעתים גם הוצאה מהבית. כך לדוגמה מספרת לילך (בת 43) על בנה בן ה-5: "כן, עד לפני חודש ומשהו הוא ישן עם 6 'מטוסי-על' במיטה כולל הקופסאות שאתן הן הגיעו! המיטה שלו נראתה כמו חנות של טויס אר אס. ואז כאילו אמרתי לו די, הכל פה מלא אבק, אתה נושם את האבק הזה, מעיפים".

אך במקרים של ריבוי חפצים, הילדים לרוב משתמשים רק בחלק קטן מהדברים, וזה ממגוון סיבות. יש הימנעות בשימוש שאותה אכנה כ"לגיטימית": לדוגמה בשל סינון של ההורה והוצאת פריטים מהבית – לעתים ללא ידיעת הילד. סיבה נוספת היא כשבין החפצים שנמצאים בחדר הילדים, יש כאלה שהילד קיבל מבלי שביקש. לעתים מדובר בפריטים שאינם עונים לטעם הילד. לעתים אי השימוש נובע מהתניות של הורים: למשל הגבלת שימוש סביב פריט כדוגמת מקל פוגו שאסור לקפוץ בו בבית בגלל שזה מרעיש, האם ניתן לצפות מילד אורבני תל אביבי שירד לרחוב כדי לשחק בזה, מספר גבוה של פעמים? סיבות נוספות הן: בחפצים שדורשים עזרה של מבוגר בתפעול ומימוש, כמו ערכת קסמים או יצירה, וגם כניסה תדירה של פריטים חדשים שממלאים את זמן הילד ומסיחים אותו מהדברים שכבר עומדים לרשותו. לעומת זאת, יש הימנעות משימוש שאני מכנה כ"אינה לגיטימית" – כשילדים מבקשים דברים, אך לא משתמשים בהם לאורך זמן. ישנם פריטים בעלי אורח חיים קצר מאוד, לעתים של כמה דקות עד ימים ספורים בלבד. שימוש קצר עשוי לקרות בשל פירוק הפריט, אך גם בשל שזה אינו ממלא את הציפייה של הילד. הימנעות שכזו יוצרת תסכול בקרב הורים, ותפיסה של חוסר ערך. אחת לתקופה, התסכול מקבל ביטוי פיזי סביב מה נשאר ומה הולך: דבר יקר שהילד אינו חפץ בו ומוכן לתת הלאה, לעומת פריט "מטופש" שהילד לא משתמש בו אך

מתעקש לשמור, וחדר הילדים הופך לזירת מאבק – של מי החפץ? מי קובע עליו? וגם כשההורים "מנצחים", לרוב הניצחון נקבע בחשאי כשההורה מסלק את החפץ מאחורי גבו של הילד.

"זהו סופו של כל בלון" – הצד הטראגי של חפצי ילדים

יותר מכל סוגי החפצים האחרים בבית, חפציהם של ילדים "עובדים" קשה בהרבה מחפציהם של בוגרים ומבוגרים. המציאות היא שחפצים אהובים זוכים לנשיאה לכל מקום, בכל מצב אפשרי, חיבוקים, הטחות, שינה משותפת, ושימוש אינטנסיבי לתקופה מסוימת. חפצים שאינם בשימוש נשארים עומדים על מדף, לעתים עם רבים אחרים, או נדחסים לארגז אחסון לתקופה שיכולה לעלות על מספר שנים. עם תום העניין / שימוש בהם, אותם חפצים עוברים, כאמור, לילד אחר, לתרומה או לפח.

הפן הטראגי בגורלם של חפצי ילדים הוא שרבים מהם נשברים, נופלים, מתפרקים, נאבדים – לפעמים במפגש הראשון של הילד איתם. היבט זה בחפצי הילדים חשוב לשאלת הערך, משום שזה מעורר מגוון רחב של רגשות בקרב ילדים והורים וגם בגלל שזה מאתגר ומעורר תפיסות של מה זה אומר להעריך. כמה סיבות מובילות לאותו סוף מר:

· צעצועים "זולים" – טום בן ה-7 קונה מכונית על שלט ש"נדבקת לקיר", מכספיו יום הולדתו. המכונית מבצעת את המשימה ונוסעת במצב מאונך, אך היא מקרטעת כשהיא נוסעת על הרצפה. אביו מתלונן על כך שמדובר בצעצוע זול, והילד מתאכזב ולא חוזר להשתמש בזה. לעתים במקרים של חפצים מסוג זה מדובר בתסריט ידוע מראש, למרות שעדין הרוכשים תולים בפריט ציפיה שיגלם את ההבטחה הטמונה בו.

· שימוש כושל מטעמי גיל או חוסר הבנה – גאיה בת 4 מקבלת אוזניות ובמגע ראשון שוברת את החיבור של האוזניה לקשת, האם מבינה שזה לא לגיל הילדה מצד אחד אך עדיין מתאכזבת על הנזק ומנסה לתקן את זה. בקטגוריה זו יש סוג של משחק שדורש את מעורבות ההורים. לרוב מדובר בערכות של קסמים, מדעים ויצירה. אלה נתפסות כ"מתנות להורים" כפי שציינה מירית (בת 36). לרוב מדובר בערכות מרובות חלקים שיש לחבר, להרכיב, לערבב, ולקרוא הוראות מסובכות, שלרוב אינן מצליחות אלא בעזרת מבוגר מלווה. הורים רבים אינם מעריכים צעצועים שכאלה, משום שזה גובה את זמנם במקום שזה יעסיק את הילד באופן עצמאי, דוגמה קיצונית לכך ניתן למצוא במקרה של אורנית (בת 53), שנמנעת מלעזור לביתה עם ערכות יצירה משום שזה תמיד מוביל לחיכוך ביניהן. מצב זה מוביל למציאת פתרונות אלטרנטיביים מטעם הילדה, לדוגמה כשסרינה שקיבלה ערכת יצירה של חרוזים שצריך לחמם ולאפות, היא החליטה להשתמש בזו באופן עצמאי וחלקי וויתרה על חלק האפייה.

"עבודה קשה" של החפץ – ילדים לוקחים חפצים אהובים איתם – בבית, בתיק, לגן ולבית הספר, לאביב בן 4.5 אסור להביא צעצועים לגן, אז הוא מחביא בובות חיות בכיס עד לשעת הצהרון. עבודה קשה של אותם פריטים נובעת גם מהפיזיות שילדים מפגינים, כשהם צריכים לגעת, לדרוך, לזרוק, לקפוץ על הדברים. לדוגמה, רועי בן ה-8 קופץ על אורגן יקר ומקצועי שקיבל, זאת למרות שקיבל הנחיות על איך לשמור עליו. נינה בת ה-6 מוציאה צעצועים אהובים מהמגירה, כדי להראות לי, ומיד פותחת ערכת יצירה של חיות מנייר, ומנסה להרכיב ולחבר את החלקים לכדי דמויות. אך לאורך כל הזמן הזה, תוך כדי משחק, היא לא מפסיקה לשבת על החלקים, ולדרוך עליהם, לעמוד עליהם ולדחוף אותם. אני חשה שלא בנוח למראה זה, אך ניכר שזו התנהלותה, כשכל העת גם אחותה דורכת עם רגליה היחפות על משחקים שונים בחדר.

כל חפץ שכזה, שנהרס ונשבר, מתפרק ונעלם, מעורר אמוציות שליליות. ילד שמחובר לפריט עשוי לחוש עצב, כעס, אכזבה, ולפעמים לשמור פריט בלוי / הרוס שכבר אינו מגלם את תפקידו. לעומת זאת, במקרה של ילד שאינו מחובר לפריט, זה ההורה שחש את הרגשות השליליים. בשעת ניפוי של צעצועים, גיתית (בת 44) שואלת את בנה אורן (8) על חלק של צעצוע, כשאורן לא יודע לומר היכן החלק השני של זה הוא אומר לה שהיא יכולה לזרוק. תוך כדי הניפוי גיתית מוצאת את החלק המשלים – אך גם על זה, אורן אומר שאפשר לזרוק. סביב המפגש הזה שבין חפץ וילד עולה שאלה של ערך, האם ניתן לצפות מילד שאינו מחובר לחפציו להפגין אכפתיות כלפיהם? והאם ניתן לצפות מילד שאוהב את חפציו שיתייחס אליהם בעדינות מרבית כשהוא עצמו פועל ואוהב עם כל חושיו?

סיכום

דרך מחקר אתנוגראפי, התאפשר לי לדבר עם הורים וילדים על חפצים שיש לילדים, "לחטט" בחדריהם ולעקוב אחר סוגי הדברים העומדים לרשותם, לבחון את היקף המבחר ואת יחס הילדים לאלה. משחק עם הילדים חשף אותי לגילום של אהבה של הילד לפריט ובו זמנית להשחתתו! הכניסה לבתייהם של משפחות וחדרי ילדים, מסודרים ומבולגנים, עמוסים לעיפה או קלים בחומר, המחישה לי את הצורך להסתכל לא רק על הפריטים הבודדים, כמו בובה או כדור, אלא גם להתמודד עם מכלול החפצים שבחדר. דרך שיחה עם הורים וילדים נחשפתי להתמודדות של הילדים ושל הוריהם עם עומס, תנועה של חפצים לתוך הביתה והחוצה, וגם עם הארגון של חפצי הילדים. למדתי שילדים מייחסים ערך לחפצים שלהם סביב הממדים והתכונות של הפריטים עצמם, וגם תכונות שהם עצמם מייחסים להם וזה מה שמעורר בהם תחושת חיבור

לחפץ. אך לילדים רבים יש חפצים רבים, והאוסף משתנה, גדל, קטן לאורך זמן, ובתוך כל זה, הילדים לא מתחברים לכל מה שיש להם. הורים לעומת זאת שמים דגש ערכי על חפצים שנקנו בעיקר, על חפצים בעלי ערך חינוכי / איכותי, וכאלה שניתנו על ידי בן משפחה קרוב או חבר. סביב אלה, ההורים מצפים מהילד להעריך לאהוב ולהשתמש. אך עבורם, חפצים שילדים מביאים הביתה, אוספים, קונים לעצמם או מבקשים שיקנו להם לרוב זוכים להגדרה "שטויות" ונתפסים כמכבידים, בלגן, לכלוך, "צריך להעיף". לפעמים אכן מדובר בחפצים שהם מלכלכים, מלוכלכים, אך במקרה של חפצי ילדים לעתים קיים ממד נוסף, שנובע מתוך עומס ובלגן שנתפס כלכלוך סימבולי, במילים של דאגלס "חומר שאינו במקומו" (Douglas, 1999 in: Belk et al, 2007, p. 134), בלגן של חומר וחפץ שנתפסים כך מעוררים תחושות של סלידה, רגשות אשם ומבוכה בקרב המבוגרים (Belk et al, 2007). כך הבעלות המשותפת של הורים וילדים על החפצים כולאת בתוכה התנגשות סביב מושג הערך, עקב ציפיות שונות ותפיסה שונה של מה ראוי להערכה. בפועל מה שקורה בתוך המאבק הזה, ולאורך זמן הוא תהליך של חינוך וחיברות של הילדים והדגשה של מה ראוי: זה שקנו, זה שנושא בו הבטחה שיוקית נכונה וזה שניתן על ידי אדם קרוב.

שאלות של "ערך" ולגיטימיות סביב חפצים של ילדים מושפעות ממגוון גורמים נוספים שדורשים התייחסות: בתים קטנים – מה שמתיר שטחי אחסון שאינם נותנים מענה לכל החפצים, וגם גורמים תרבותיים: כדוגמת תרבות הקניות באינטרנט, מקס-סטוק ואיקאה שהופכת כמעט כל דבר לנגיש, ובר חידוש, דרך מבחר עשיר, מעוצב ומפתה, ומנגד מורי תרבות רוחניים כדוגמת מארי קונדו – "יועצת סדר וארגון" יפנית שמבטיחה לקהל שלה אושר דרך פרקטיקות של להפטר מהבלגן:

"עשיית הסדר בשיטת קון-מארי כרוכה רק בשתי פעולות – תחילה לזרוק, ואז להחליט איפה לאחסן דברים. על פי איזה קריטריון מחליטים מה לזרוק? לא כשהחפץ כבר לא שימושי, או נשבר, או פג תוקף, או שלא השתמשתם בו כבר שנה. אלא על פי קריטריון אחד ויחיד: האם הוא מעורר שמחה בלבכם?" (מור, 2011).

ההנחיה של קונדו מרתקת משום שהיא ממחישה שגם המבוגרים נהנים מכניסה ותנועה אדירה של חפצים לאורך השנים, כשחלק מאלה ניקנו ונאספו, התקבלו והוחלפו. בחלק אנחנו משתמשים תדיר ובחלק לא נגענו שנים. בתוך זה קונדו ממליצה להזניח תפיסות מקובלות של ערך: ש'זה היה יקר', ש'קיבלתי את זה ממישהו קרוב', או ש'זה נחשב איכותי', ולנהוג כמו הילדים: לשמור אם אוהבים את זה וזה מעורר תחושה טובה ולוותר במידה ולא.

Bibliography:

בנקיר, א. (2011, נובמבר 13). ההיסטוריה של הצעצועים. הארץ. נמצא ב

<https://www.haaretz.co.il/gallery/art/newexhibitions/1.1564749>

מור, ק. (2016, מרץ 15). מסודרים. מאקו. נמצא ב-[https://www.mako.co.il/living-weekend/Article-](https://www.mako.co.il/living-weekend/Article-41c06d942b97351006.htm)

[41c06d942b97351006.htm](https://www.mako.co.il/living-weekend/Article-41c06d942b97351006.htm)

כתריאל, ת. (1999). 'החלפות': טקסי חליפין בתרבות הילדים, בתוך: ת. כתריאל, מילות מפתח: דפוס
תרבות ותקשורת בישראל (עמ' 19-32), חיפה: אוניברסיטת חיפה.

Arnold, J. E. (2013). Mountains of things. In E. Ochs & T. Kremer-Sadlik (Eds.), *Fast-Forward Family: Home, Work, and Relationships in Middle-Class America* (pp. 67-93). Berkeley: University of California Press.

Belk, R. W., Seo, J. Y. & Li, E. (2007). Dirty Little Secret: Home Chaos and Professional Organizers, *Consumption Markets & Culture*, 10(2), 133-140, DOI: 10.1080/10253860701256208.

Brembeck, H. (2008). 'Inscribing Nordic Childhoods at McDonalds'. In M. Gutman & N. de Coninck-Smith (Eds.), *Designing Modern Childhoods: History, Space, and the Material Culture of Childhood* (pp. 269-81). New Brunswick, NJ: Rutgers University Press.

Dion, D., Sabri, O., & Guillard, V. (2014). Home sweet messy home: Managing symbolic pollution. *Journal of Consumer Research*, 41(Oct., 2014), 565-589.

Linn, S. (2004), *Consuming Kids: The Hostile Takeover of Kids*, New York, NY, The New Press.

Mertala, P., Karikoski, H., Tähtinen, L. & Sarenius, V. M. (2016). The value of toys: 6–8-year-old children's toy preferences and the functional analysis of popular toys, *International Journal of Play*, 5(1), 11-27, DOI: 10.1080/21594937.2016.1147291.

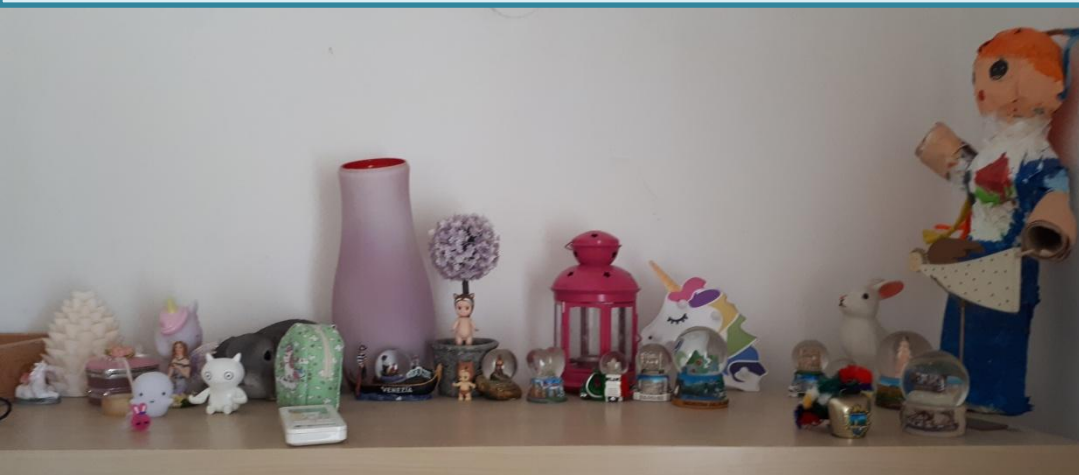
Pugh, A. J. (2009). *Longing and belonging: Parents, children and consumer culture*. Berkeley, CA: University of California Press.

Pugh, A. J. (2011) Consumption as care and belonging: Economies of dignity in children's daily lives. In A. I. Garey & K. V. Hansen (Eds.), *At the heart of work and family – Engaging the ideas of Arlie Hochschild* (pp. 217–227). New Brunswick, NJ: Rutgers University Press.

Ruckenstein, M. (2010). Toying with the world: Children, virtual pets and the value of mobility. *Childhood*, 17(4), 500–513.

Schor, J. B. (2004) *Born to Buy*, New York, NY, Scribner.

מדפים נושאים פריטים אהובים:

דברים מאוכסנים שאינם זוכים לשימוש רב
במרפסת, בתאי אכסון ובפינת החדר

**הדברים תמיד בחוץ, ממתינים על רצפת החדר,
הילד ממשיך במשחק עם שובו הביתה**

**האם מבקשת מהילד לבחור את
הדברים האהובים לתקופה של מעבר
– כחודשיים, היא מופתעת שזה כל
מה שהוא בוחר**

